

TEKNİK DİL PANELİ

Oturum Başkanı Bülent Tanık: Söz sırası Sayın Yurdakul Ceyhun'un. Buyurun efendim.

Doç. Dr. Yurdakul CEYHUN

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Başkan bizleri tanıtırken, hepimizin uzman olduğunu söylemişti. Hakikaten benden önceki üç konuşmacı da uzman. Ama ben uzman değilim. Dolayısıyla olaya çok daha ilkel bir açıdan yaklaşacağım. Konumuz teknik dil sorunuydu. Şimdi ortada bir teknik dil sorunu var mı yok mu? Olaya salt bir elektrik mühendisi olarak bakmak istiyorum. Çünkü dilci değilim, yalnızca bir elektrik mühendisiyim.

Şimdi öncelikle teknik dilden ne anlıyoruz? Bu soruyu yanıtlamak istiyorum. Bana kalırsa teknik dil küçük bir topluluğun içinde karşılaşılan birtakım soyut ya da somut kavramlar ve bu kavramlara karşılık olarak bulunan sözcükler. Bu terimler önce bir azınlığın, kimileyin çok küçük bir topluluğun arasında oluşuyor. Toplumdaki değişimler sonucu giderek bu terimler halka ve günlük yaşama iniyor. İşte biraz yanlış olmakla birlikte bu dile, Teknik Dil diyoruz, ya da Teknik Dilden ben bunu anlıyorum.

Sonuç olarak yeni bir Osmanlıca yer etmişiz bana kalırsa. İngilizce ağırlıklı pek çok sözcük dilimizde yazıldığı gibi bulunuyor, dolayısıyla bir teknik yazıyı, öncelikle Elektrik Mühendisliği Dergisi'ni okuduğumuzda kullanılan terimlerin yüzde sekseninin yabancı kökenli olduğunu görüyoruz. Bu da bizleri rahatsız ediyor olmalı ki, bir Teknik Dil açık oturumu yapıyoruz.

Bir işyerimizde diyelim bir aygıt geliştirildi. İlgili mühendisimiz bir rapor yazıyor. Bu raporda denklemler doğru, çizimler doğru sözcüğü bu bir salmın devresi olsun. Gayet güzel çalışıyor. Bu denklemlerin aralarına birtakım tümceler, sözcükler serpiştirilmiş. İtici bir anlatım. Hiçbir şekilde okuyan insanı bağlayıcı, çekici bir anlatım yok. Dolayısıyla terimlerinde ötesinde bizim yazdığımız yazılarda hatta ders kitaplarımızda bir iticilik, rahatsız edici bir durum var. Bana kalırsa teknik dil sorunu budur. Az önce Aydın KOKSAL açıkladı; Türkçe bilim dili midir, değil midir? Elbette bundan 100 yıl önce 200 yıl önce Türkçe bilim dili olamazdı. Toplumumuz Türkçe konuşursa düşünceler gelişecektir. Düşünceyle birlikte

dil de geliŒecektir. Dolayısıyla o dil teknik dil, bilim dili görünümü kazanacaktır. Ancak Türkiye'de bu Œekilde pek olmuyor. Çünkü teknik bizden çok ileri, çok ilerlemiş. Sürekli tekniğin, bilimin dış alımını yapan bir toplumuz ve bu dış alımı yaparken de biraz sorumsuzca davranmışız. Bunun da sorumlusu bizleriz.

Şimdi birkaç örnek verip somut bir örnek üzerinde gitmek istiyorum. Yeni bir terim çıkartırken genel dilde işte bunu bir zamanlar Türk Dil Kurumu da yaptı. Hamza bey söylediler, Atatürk de yapmış. Bir Osmanlıca sözcüğe karşılık bir Türkçe sözcük buluyoruz. Bunu ortaya atıyoruz, diyoruz ki bu halkın süzgecinden geçsin, halk beğenirse beğenir, beğenmezse o zaman başkasını öneririz, örnek vermek gerekirse bir zamanlar tutalga diye bir sözcük atılmış, halk bunu tutanak yapmış, alternatif karşılığı seçenek diye bir öneride bulunulmuş ve seçeneği hepimiz kullanıyoruz. Ancak bunlar, yani alternatif bir seçeneğin belki seçenek güzel bir örnek değil ama bir tutalga bunlar halkın bildiği şeyler, kullandığımız kavramlar. Teknikte daha başka sorunlarla karşılaşyoruz. Ve burda görüyoruz ki, halkın süzgeci tam istediğiniz gibi çalışmıyor. Daha açıklayayım; form doldurmak diye bir kavram, bizim toplumumuzda pek form doldurmazdık. Form doldurmak ne oluyor halkın süzgecinden geçtiğinde, forum doldurmak oluyor, sırasında da formül doldurmak gibi komik bir durumla karşılaşyoruz. Ya da "equalizer" denilen aygıt var. Bu bir zamanlar Fransızca'nın etkisinden "egalizör" diye geçmiş, derken toplumun teknik düzeyi mi diyeyim, yoksa bizim kullandığımız araçların, teknik araçların sayısı mı arttı ne oldu, derken gazetelerde görüyoruz, işte müzik setleri yapılıyor. Bunlar da ne var, bunlarda equalizer yok, egalizör de yok, ekolayzer var, yani halkın süzgecinden bu ekolayzer diye geçmiş herhalde, halkımız ne düşünmüştür, belki ekolayla ilgili, daha bir yansıtmalı filan bir duruma getiren bir aygıt diye düşünmüştür. Yani teknik terimleri biz attığımızda halkın süzgeci beklediğimiz gibi çalışmamakta. Şimdi geçenlerde çok satan gazetelerimizden bir tanesinde bir haber okudum. Bu haber aynen şu şekilde; diyor ki, işte falanca şirketin yaptığı bir aygıt, buna bir eklenti takılacak, bu eklenti size bir makbuz verecek, bu makbuz da vergi iadesinde kullanılacak, işte bu eklentinin adı printer diyor gazeteci haberde. Şimdi bakın bu basit örnekle biraz daha demogoji yapalım isterseniz. Halkımızın çevrimine yeni bir kavram soktuk, printer diyerek. Kimbilir yakın bir zamanda bu aygıt hakikaten piyasaya çıkacak ve hepimiz printerden makbuz alacağız, ondan sonra götüreceğiz bu printerden aldığımız makbuzla vergimizin iadesini alacağız vs. Ee sonra ne olacak, daha sonra birisi kalkacak diyecek ki ne yapıyorsunuz, bu printer, işte bildiğimiz yazıcı işlem. Bunu biz bilgisayarda da kullanıyoruz. Nereden çıktı bu printer

denecek. O zaman çok demogojik bir kısır döngüye girecek. Belki bir bölümümüz kalkacak, diyecek ki yok, hayır bu yazıcı olamaz, kesinlikle printerdır. Niye? Çünkü yazıcı, vergi iadesiyle ilgili bir makbuz vermez sadece; bilgisayar çıktısı verir. Bak bunun daha başka marifetleri var. Onun için o yazıcı olmalı, bu printer olmalı, dolayısıyla teknik dilimiz yine karışacak. Buna benzer durumlar çok vardır. Yani sıralamanın hiçbir anlamı yok. Ne bileyim operatör, operasyon yapmaz; ameliyat yapar, polis baskın düzenler, arama yapar, operasyon yapar, askeri birlikler sırasına göre hareket yapar, operasyon yapar, amele vardır, işçi vardır değil mi? Pekçok böyle eş anlamlı terim kargaşalarımız, sözcük kargaşalarımız Türkçemizde vardır. Şimdi bu kısa girişten sonra şunu söylemek istiyorum. Toparlayayım; Teknik Dildeki terimler ilk başta halk tarafından yaratılmıyor. Dolmuşun yaratıldığı, gecekonduyun yaratıldığı gibi, halkın süzgecinden de geçemiyor tam anlamıyla bu teknik terimler. Bizlerin, birkaç kişinin kafasında oluşuyor. Ya da dış alım yapıyorsak, dergiden bir şey okuyoruz, bir makale okuyoruz. Bu da yeni bir kavram, yeni bir terim. Şimdi biz bunu ya olduğu gibi alıyoruz, işte o zaman teknik dil sorunumuz çıkıyor, burada tartışıyoruz, ya da başka bir şey yapmamız gerekli. Yani bu kavramlar çıkarken suyun başını tutanlar kimlerse bir kişi, iki kişi o anda duruma el koyup, onların Türkçelerini bulmaları gerekli. Bu kadar basit. Dolayısıyla ortada ben Türkçenin yeteneksizliği ya da Türkçenin teknik dil ya da bilim dili olup, olamaması gibi bir sorunu açıkçası görmüyorum. Bir sorun varsa o da bizleriz. İşte demin örnek verildi. Tıpta, doktorlarımız bilimin büyüüne kapılıyorlar denildi. Ben Bülent Beyin laflarını biraz daha genişleteyim. Bizler de sırasında kendi mesleğimizin büyüüne kapılıyor. Şimdi ben biraz özeleştiriyorum. Niye bizden kaynaklanıyor? Bizim suçumuz ne? Nerede yanlış yapıyoruz? Bir kere bir elektrik mühendisini alalım, tipik bir mühendis alalım, kendimizi alalım ele. TÖD-lum olarak biz en azından genelde çok okuyan bir toplum değiliz. Çoğumuz, yazdığı raporun güzelliğine özen göstermez, göstersek dahi o zaman da şöyle bir problemle karşılaşırız. Bu raporda şu anlatılmıştır, yapılan ölçmeler sonucunda şu görülmüştür, işte bu sorunu çözmek için şu kullanılmıştır, gibi tümceler yazmaya başlarız. Başka bir deyişle, daha açık bir deyişle bizim tümcelerimizin hepsi miştir, miştir, miştir, miştir gibi itici şiirsel bir anlatımla sonuçlanır. Ya da başka bir zaman kullanmışsa di, di, di, di diye gider. Şimdi tümcelerimize özen göstersek bile bir elektrik mühendisi olarak bu sonuçla karşılaştığımızda, kaçımız tamam canım işte özne, fiil, tümleç işte bunlar böyle oluyor, onun için bütün tümceler de böyle biter der. Kaçımız da biraz özen gösteririm, bu tümceleri biraz devrik kur sam, şöyle yapsam, böyle yapsam bu sıkıcı, itici anlatımı biraz ortadan kaldı-

rabilir miyim diye düşünür. Şimdi az önce dedim. Genelde çok okuyan bir toplum değiliz. Elektrik mühendisleri ise daha da az okuyan bir topluluktur. Ama zaman zaman da okuruz. Diyelim ki çok güzel bir kitap okuduk. Hiç teknikle ilgisi yok. Ve burada çok güzel teknik olmayan bir konu, çok tatlı bir biçimde anlatılıyor. Gerçekten biz de büyüledik bu anlatımdan ve ertesi gün de işyerine bir rapor yazacağız. Acaba o bize güzel gelen anlatımı, bu teknik olan bir konuya uygulamaya çalışır mıyız? Şimdi bunları yapmaya başlarsak ne olur? Bunları yapmaya başlarsak; işte bizde ana dili bilinci olur, oluşmaya başlar. Az önce Hamza Bey söyledi, işte şu yanlış, bu doğru, tabii kendisi uzman, pek diyecek bir şeyim yok. Terimleri bir tarafa bırakalım, önce güzel yazmaya başlarsak mühendis olarak, yani biz teknik adamız, yazından anlamayız, gerçekten özen göstermeye başlarsak, bizde de ana dil bilinci oluşmaya başlayacak. Bu bilinç oluşmaya başlayacak. Bu bilinç oluşmaya başladıktan sonra artık bizim kurduğumuz tümcelerde bir printer sözcüğünü kullanamayız. Çünkü o bizi itecektir. İşte o zaman artık çark dönmeye başlamış demektir. Ve bizler bu printer sözcüğünü duyunca ya buna bir Türkçe karşılık bulacağız, belki ondan önce çevremize soracağız. Bu printere ne deniyor? Böyle bir şey var mı? İlk defa mı çıktı diyerek. Ve bunun karşılığını bulacağız. Şimdi bu karşılığını bulacağız derken bu kez ikinci bir noktaya gelmek istiyorum. Yine özeleştiriyi yapıyorum. Ya orda printere yazıcı yerine "yazkı" ya da "yazmalık" dersek ne olur? Şimdi bunu da diyebiliriz değil mi? Yazkı da diyebiliriz, yazmalık da diyebiliriz. Bence bunu yaparsak uydurma yapmış oluruz. Çünkü yazkı diye bir ek "ki" eki "yaz" köküne gelmez herhalde. Hamza Bey çok iyi bilirler bunu. O uydurma bir şey olur. Yazmalık ise bilmiyorum, yazmalık ne demektir. Ama pek yazıcı kavramını çağrıştıran, olsa olsa bilemiyorum yani kalem kağıt gibi bir kavram için belki kullanılabilir. Dolayısıyla her ikisi de yanlıştır. O zaman ne yapacağız? Bizde bu dil bilinci oluşmaya başladıktan sonra, elektrik mühendisi olarak, bizim gerçekten dilimizi öğrenme çabasına girmemiz gerekli. Hem varsa da dediğim gibi bu teknik terimler arasında birkaç kişinin içerisinde oluşmaya başlıyor. Dolayısıyla biz başka yerden medet umamayız. Demin şöyle bir alet keşfettim. İşte ben şimdi buna ne diyeceğim, diyerek biz ne o dil kurumuna gidebiliriz, ne de buradaki üniversiteye gidebiliriz. Onu o laboratuvarda ya da o masada bunu bulan adamların kendilerinin buna bir isim, bir ad koymaları gerek. Dolayısıyla dil bilinci oluşturmak, güzel yazmak da yetmiyor. Bizim dilimizin tüm kurallarını da öğrenmemiz gerekiyor. Şimdi Teknik Dil Açıkoturumu yapıyoruz. Ve buna katılıyoruz. Az da olsa, demek ki böyle bir gereksinmemiz var. Bu sorunlarımızı biz böyle açıkoturumlarda çözemeyiz. Bunların çözümü dediğim gibi okumak, yaz-

mak. Sorunu gördükten sonra sorunun kaynağını içimizde aramak ve buna çözüm bulmaktır. Yine kendimiz bulacağız. Çünkü sırasında gerekiyor. Bilgisayar dillerini değişik Fortran kitaplarından oturup kendimiz okuyoruz, bir öğretmen aramıyoruz. Aynı şekilde bakabiliriz bu soruna da. Dil bizim sorunumuzdur. Hakikaten teknik dilimizi pek geliştiremedik. Kim geliştiremedi? Türkçe değil, biz geliştiremedik. O zaman biraz özen gösterelim. Şöyle bir şey soracağım. Ben o devirlerde yaşamadım. Yaşım topu topu 45 ama, 1800 yıllarında eminim Osmanlı döneminde herkesin evinde bir Kamusu-Türki gibi birtakım lügati kebirler vardı ve Osmanlı uleması işte oturup bunlara bakıyordu. Bilmediği kelimelere bakıyordu. Cumhuriyet Döneminde her nedense Türk aydınında pek açıklayamadığım bir değişim var. Sözlük kullanmıyoruz. Türkçe dil mi, diyoruz tamam bu bizim ana dilimiz, biz bunu biliyoruz, tüm sözcüklerini biliyoruz, özeleştiriyi yapıyorum deminden beri. Kaçımızın evinde sözlük var, kaçımız sözlüğü işyerimizde tutar ve sürekli bakar gerektiğinde. Ben hiçbir sekreterin masasında bir Türkçe sözlük bir yazım kılavuzu görmedim bugüne değin. Ama Amerika'da, Almanya'da nereye giderseniz gidin bütün sekreterlerde, en azından bir sözlük vardır. Bizde yok. Biz nedense herşeyi çok iyi biliyoruz. Sözümlü çok fazla uzatmayacağım. Dediğim gibi teknik konuşmadım. Ben bu işin uzmanı değilim. Sadece kendimden yola çıkarak özeleştiriyi yaptım. Toparlayayım; teknik dil sorunu var. Ama bu sorunun kaynağı bizi, Türkçe değil. Dolayısıyla çözümü de bizde, çözümü bir dil kurumunda ya da başka bir yerde değil, bilfiil çalışan, yenilikleri izleyen arkadaşlarımız eğer bir ana dili bilinci oluşturabilirlerse, sanırım çok yakında böyle

açıkoturumlara gerek kalmayacaktır. Teşekkürler.....

- Oturum Başkanı Bülent Tanık: Sayın Ceyhan biz de teşekkür ederiz. Konunun uzmanı olmayan bir başkan olarak söylediklerinizi dikkatle izlemeye çalıştım. Oduklarıca uzun süreli ilk konuşmalardan sonra izleyicilerimizin epeyce yorulmuş olduğunu sanıyorum. İkinci tur konuşmalarının çok kısa olmasını baştan rica ederek sözü devredeceğim. Ve çok kısa bir iki kelime de ben etmeye çalışacağım. Konuşmaların hepsini toparlama anlamında değil. Bu ana kadar benim de ilgimi çeken bir konu, Sayın Ceyhan tarafından dile getirildi. Teknik insanlarımız yazarken gerçekten "mıdır" ve "dır"ı fazlaca kullanıyor, özen göstermemekten kaynaklanmadığını umarak, bunun biraz bilimsellik havası yaratmaktan, böyle bir öykünmeden kaynaklandığını sanıyorum. Aslında epeyce çok sayıda ozanımız da var, teknik insanlarımız, bilimle uğraşan insanlarımız arasında. Buna rağmen bilim adamlarımızın ve teknik adamlarımızın ozanlığa yabancılaşması, ozanlarımızın da bilim ve tekniğe yabancılaşması sonucu teknik dil veya teknik dilin halk tarafından benimsenmesinde, anlaşılmasında büyük güç-

lüklerle karşılaştığımız bir gerçek. Bunun ötesinde teknik insanlarımızın kendi aralarında da gerek terimlerde, gerek kavramların sözcük sözcük anlaşılmasında büyük sorunlar yaşadığımız biliniyor. Odalarımızın bu konulardaki çalışmalarının bazıları deneme ve başlangıç çalışmaları olmakla birlikte, dört Oda'mızın; Elektrik Mühendisleri Odamızın, Fizik Mühendisleri Odamızın, Kimya Mühendisleri Odamızın ve Maden Mühendisleri Odamızın kendi ihtisas alanlarına ilişkin sözlükleri ve terim kılavuzları kullanıma sunulmuş bulunuyor. Bunlar yoğun gönüllü çalışmalarla ve o ihtisas alanını bilen uzmanların yani kendi ilgi alanlarına, uğraşı alanlarına yönelik terimleri anlaşılır hale getirmek ve tekleştirme çalışmalarının ürünü olarak bizim kıvancımızın kaynağını oluşturuyorlar. Bunun geliştirilmesi kuşkusuz hepimizin üzerine düşen yoğun bir görev. Uzunca bir süre daha herhalde tercüme odalarında çalışmalarımızı sürdürmek zorunda kalacağız. Çünkü bilim ve teknik alanındaki yaratıcılığımız veya işte basan ve gelişkinlik düzeyimiz değerli madenlere kürym adının bulunduğu gibi behçet hastalığına adını koyan doktorumuzun basan düzeyinde diğer alanlardaki bir öncülük düzeyine ulaşmadıkça epeyce fırsat kaçmış oluyor elbette. Ama tercüme de işin başlangıç kısmıdır. Bilim de belli bir evrenselliğe ulaşmak durumunda. Sık-tım herhalde. Sözü tekrar uzmanlarımıza devretmek istiyorum. Kısa bir ekleme olarak ikinci bir tur yapacağız, ondan sonra salondan konuşmak isteyenlere söz aktarmak istiyorum.

- Bir izleyici: Bir noktanın açıklığa kavuşması gerekir galiba. Hangi tür yabancı kelimelerin Türkçeleştirilmesi. Bu konuda acaba panel üyeleri konuşmalarda ağırlık verilerse...

- Oturum Başkan Bülent Tanık: Efendim izin verirsiniz şöyle bir yoklayayım. Ben panelin başında ikinci bir tur ekleme ve eksik kaldığını düşündüğü kısımları konuşmacıların tamamlamasına olanak verecek bir ikinci tur düzenlemeyi düşünmüştüm. Bu bağlamda çok kısa olarak eklenmesi mutlaka zorunlu görünen noktaları seri bir şekilde geçelim. Sonra sorularla birlikte yeni noktalar, yeni açılımlar kazandırabiliriz sanıyorum panele.

Doç. Dr. Aydın KOKSAL :

Sanıyorum dört konuşmacı da burada dilin özleşmesi, ya da Türkçenin geleceğine yön vermek konusunda, birkaç arkadaşım belki farklı düşüncelere sahip olmasına karşın, birbirine çok yakın konuşmalar yaptılar. Yani teknik dile bakarken ve yeni kavramların nasıl alınması gerektiğini tartışırken, aslında birçok bakımlardan tartışma ortamına kayması gereken kişilerin bile, Türkçe ses, yapı ve anlamı bakımından Türkçe doğru sözcüklerin kullanılması gerektiğini hepimiz benimsiyoruz sanıyorum. Bu konuda ortak bir tutum beliriyor burada. Şimdi

bunu esas alarak söze başlıyorum. Yalnız ben dile karışma olmaması gerektiğini, yanı yasaklama olmaması gerektiğini savundum birinci konuşmamda. Sanıyorum kargaşa oluyor diye bazı Devlet kuruluşlarının karar verip ya da bilim adamı niteliği taşıyan uzmanlara danışarak bazı sözcükleri yasaklama düşüncesi toptan yanlış. Buna ben karşı çıkmak isterim. Nereden kaynaklanıyor düşüncem. Sanılıyor ki, Türk Dil Kurumu terim önermiştir. 51 yıl boyunca dernek niteliği taşıyan ve seçimle herkesin üye olabileceği bir dernek görüntüsündeki, Yöneticilerinin de seçimle geldiği Türk Dil Kurumu'nu kast ediyorum; bugünkü yapıyı kastetmiyorum. Bugün kurum bir Devlet dairesidir; aynı adı taş ısa da. Türk Dil Kurumu'nun (asıl Türk Dil Kurumu'nun) 51 yıllık yaşamı boyunca yapılan terim çalışması, çoğunlukla Kurum'un içinde yapılmamıştır. 51 yılda Türk Dil Kurumu 102 terim sözlüğü basmıştır. Bazı sözlükler birinci baskı ve gelişen baskılar gibi tekrarlandığı için bu sözlükler 102 bilim dalını kapsamaz. Ancak oldukça kalabalık bir listedir. Bu sözlükler içinde 107 bin sözcük önerilmiştir. Bu sayıları sözcüklerin sayımını yaptığımızda Türk Dil Kurumu kapanırken saptamış idik. 107 bin terim önerilmiştir. Terim sözlüklerinin üzerinde bu önerileri yapan bilim adamlarının adları yazar, örneğin ben, bilgisayar sözcüğünün sorumlusu olan kişi olarak, Bilişim Terimleri Sözlüğünü yaptığımızda sözlüğün üzerinde adım yazıldı ve bu terimleri öneren kişi Kurum değil, tek başıma benim. Verilen başka örneklerin alındığı sözcükler de hiçbir zaman Türk Dil Kurumu'nu bağlamamıştır. O bilim alanında çalışan ve dil konusunda belli duyarlılığı olduğunu varsayan bilim adamlarının önerileri, ayrıca bir başka bilim adamının denetiminden de geçerek, bu sözlüklerde bütünleşmiştir. İsteyenler, sözlüğe bakmak gibi bir yola kendilerini alıştıranlar, bakarlar; var mı Türkçesi ya da neler önerilmiş? Bir sözcük hoşta gidiyorsa, anlaşılıyorsa, saydam geliyorsa, onu kullanmak isteyen çıkabilir. Bir sözlük isteyen kullansın diye yapılır. Türk Dil Kurumu belli başlı bilim alanlarının bu tür öneri terim sözlüklerini hazırlamak isteyen bilim adamlarının hazırlıklarını basmak gibi bir kitap yayınlama çabasına girişmiştir. 102 kitapta 107 bin sözcük! Türkçe sözlükte ise sanıyorum ancak 40 bin dolayında sözcüğümüz vardır. 7700 kadar kök var Türkçede, ve bunların 1700 kadarı zaten Arapça ve bunları Türk Dil Kurumu'nun düşüncelerini savunmuş olanlar da zaten dilden atalım, hepsini yok edelim diye bir çaba içine hiçbir zaman girmediler. Böyle bir şey yok. "Anahtar" sözcüğü var Türkçede kullanılıyor, "çerçeve" var, "fındık" var, "kiler" var, bunları kimse atmaya kalkmadı. Anlaşılmayan sözcüklerle boğuşuluyor. "Müselles" anlaşılıyor örneğin, ve benim şimdi burda söyleyemediğim birçok sözcük var Arapça; bunları artık unuttuk, hiç bilmiyoruz, anımsayamıyoruz bile. Bunları dilden nasıl sileriz ve yerine anlaşılır sözcük-

leri nasıl koyarız diye çalışıldı. "Bilgisayar" sözcüğü niçin kompüter değil de bilgisayar? Yıllarca önce, 1960'ların sonlarında dediler ki, bütün dünya, bütün dillerde kompüter derken biz de kompüter demeliyiz. Bu şekilde, "ü" ile hatta Türk Dil Kurumu sözlüğüne bile girmişti, "kompüter" diye. Fakat TÜBİTAK'ın yayınladığı Bilim ve Teknik Dergisi'nde (ki, lise öğrencilerine, üniversite öğrencilerine ve halka seslenen bir dergidir, 100 bin bıyor bugün, halk eğitimini amaçlamaktadır) bu derginin bir sayısında (aynı sayısında) ben aynı makinenin beş ayrı adla adlandırıldığını yakaladım, örneğin hastalıkları tanıyan makinenin adı diyelim, Fransızca "ordinatör". Diyelim satranç oynayan başka bir makine varmış, onun adı da elektronik beyin; öbürü de başka iş yapıyor. Diyelim diferansiyel denklemleri çözüyormuş o da kompüter. Daha başka işler için ayrıca elektronik hesap makinesi vb. de var. İnanmız', bilgisayar konusunun ne olduğunu bilmeyen küçük ya da yaşlı herhangi bir kimse, derginin o sayısında adı geçen beş ayrı makinenin aynı makine olduğunu bile anlamaz; ayrı ayrı makinelerden söz edildiğini sanır. Bu, doğal olarak çok sakıncalı. Kaldı ki elektronik beyin demek pek doyurucu olmayan bir tanım. Kompüter lafı da hiç mi hiç uyarıcı değil, hiçbir çağırışım yapmıyor. Sayın Hamza Zülfikâr, sözcük çağırışım yapmalı diyor, haklı, çağırışım yapması gerek, oysa hiç mi hiç yapmıyor. Şimdi bir yerde, sözümüzün anlaşılması için, yeni bilim ve teknikle uğraşırken nefesimiz boşa gitmesin diye konuşuyoruz, anlaşılacak için konuşuyoruz. Anlamayan bakışlar karşısında kuşkusuz bir süre sonra susmak ister, bir öğretim üyesi. Anlaşılmadığımı duya duya konuşmayı sürdürülemez. Biz konuşmamızın anlaşılmasını istediğimiz için, öğretmek istediğimiz için Türkçe sözcükler seçmek ve bulmak zorunda idik. Onun için, örneğin bilgisayar öğretiyorsak, bilgisayar terimleri yapmak istedik. Başka meslekleri öğreten bilim adamlarımızın da durumu aynıdır. Bir yazar da düşünceleri anlaşılabilir diye yazı yazar. Hangi konuda yazarsa yazsın, gösteriş yapmak için, "amma da bilgiliymiş, ama söylediklerinden ben hiçbir şey anlamadım; sözleri amma da derin" densin diye yazmaz, anlaşılabilir diye yazar. O zaman işte yazıyı kuyumcu gibi işlemek sorumluluğu doğuyor. "Ben söyledim, anlayan anlar; anlamayan anlamaz" diyemez ciddi bir insan. Gerçekten insan işini iyi yapmak istiyorsa, yazısını o zaman kuyumcu gibi işlemek istiyor. İşlerken de sözcüklerini seçiyor. Eğer mümkün, imkân" ne bileyim "probabilite" ya da, nedir Arapçası "ihtimaliyat" demek gibi durumlarda sözümün anlaşılmayacağını, güzel olmadığını hissediyorsam, duyuyorsam, Türkçeye yaslanıp "olasılık" derim; çünkü "olası" sözcüğünü anlamayan ve ana dili Türkçe olan kişi çıkmaz. Olasılık kavramını, hiç duymamış bile olsa, istatistik okumuş olmasa da, kabaca çok uzaktan çağırışimlarla neden söz ettiğimi anlama şansı vardır. "Probabilite"yi

ise hiç anlamaz, "ihtimaliyat" da öyle. Bundan dolayı bilim adamları, uzmanlar Türkçe terim geliştirme yolunda çaba gösterirler. Herkes bu çabayı yapamaz, uzmanlar yapar, bu doğrudur. Nitekim bütün bilim adamlarımız da her alanda hepsi birden sözcük uydurma-çabasını göstermediler, hiçbir zaman. Böyle bir çizgide çaba harcayanların sayısı pek azdır. Daha çok, dil duyarlılığı bu işe eğilim göstermek şansına sahip olacak kadar fazla olan, örneğin Türkçeyi çalışmış, eline dilbilgisi kitabı almış, sözlüğe sık sık bakma alışkanlığı kazanmış, bu arada da başka bir dil ya da birden çok dille yapısal olarak uğraşmış, onları öğrenmeye kalkmış, dolayısıyla karşılaştırmalı biçimde neyin neden olduğunu anlamaya doğru kendini hazırlamış ve yavaş yavaş acaba nasıl çözebilirim diye bu tür çalışmaya özenmeye başlayan bir kişi ancak uğraşır. Yoksa rastgele bir şey önermek olanağı yoktur. Ama yabancı dildeki aynı sözü Türkçeye uydurursunuz, olur biter. Doğal olarak "ekolayzer" sözcüğünü uydurmak çok kolaydır; öyle uydurursanız (bu uydurma olur işte) bu iş çok kolaydır, hakat doğru düzgün bir karşılık bulmayı göze almak için oldukça büyük birleşim yapmış olmak gerekir, doğrudur Hamza Beyin söylediği: Türkçenin ses bilgisine uyması gerekir. Bu bilimdir. Yapı bilgisine uyması gerekir, biçim bilgisine uyması gerekir. Anlam bilgisine uyması gerekir. Yine söylüyorum, bunlara uymayan öneriler zaten hiçbir zaman tutunmadı. Eğer 107 bin öneri içinde bazıları bu bilgilere tam uymadığı halde, biraz yaygınca tutunmuşsa, bu bir ara aşamadır. Yavaş yavaş onların yerine daha iyi önerilmiş sözcükler çıktıkça, (ama çıktıkça, çıkana kadar yapılacak bir şey yoktur), çıktıkça bu öneriler ağırlık taşır. Örneğin "yönetmel" sözü eğer fiile "sel" eki gelmeyeceği için yapı bilgisi bakımından yanlışsa, bunun doğrusu "yönetimsel" ise, ilkin "yönetmel" dense de, yavaş yavaş "yönetimsel" sözcüğü daha ağır basmaya başlayacaktır. Çünkü bir de halkın bilimsel olarak nedenini bilmeden ana dilini bilmesi gibi bir kavram vardır. Çoğunluk bir kavramla donatılmıştır. Yanlış yavaş yavaş nedeni bilinmeden göze batar, hep doğru olan tutulur uzun dönemde. Kısa dönemde hemen paniğe uğramamak gerektiğini düşünüyorum. Dilimizde kargaşa yoktur. Dilimizde iyice sağlıklı, dünyada parmakla gösterilen bir gelişme vardır. Eğer eski kuşaklarla yeni kuşaklar birbirlerini anlamıyorlar gibi bir eleştiriye hak verecek olursak, çok yanlış düşünmüş oluruz. Çünkü eski kuşaklar, bilgisayarı bilmiyorlar ki, bilgisayar konusunda yazılmış bir doktora tezinden bir bölüm okursak anlaşırlar. Değişiyor dünya, yeni konular tartışılıyor. Bir başka bilim alanında yazılmış bilim düzeyi yüksekçe bir konunun tartışıldığı bir metni, o konunun dışından birisi okuduğunda dil ağır gelir ve kolay anlaşılmaz. Her şey hemen anlaşılabilir zaten bilim adamı olmak için 20 yıllık çaba gerekmezdi. Çabucak okuyup öğrenirdik, bir okuyuşta. Gerçek öyle

değildir. O metnin içinde ne yazdığını, konuyu bilen o birikimi yapmış insan ancak anlayacaktır. O zaman İngilizcesini getiririz, aynı metnin. Bakalım anlaşılacak mı? Sanıyorum o da daha hiç anlaşılmaz. Şimdi burada ben birkaç soru yöneltmek istiyorum Sayın Hamza Zül-fikâr'a. Örneğin: Doğru olmayanlar yasaklansın ve karga-şa çözülsün desek, hadi bunu tartışma konusu yapsak bile, "anayasa dili" diye bir kavram çıktı ortaya. Anaya-sa dili içinde' sözcük olarak "anayasa" vardır, fakat "ya-sa" yasaktır. Eğer "yasa" yanlışsa, "anayasa" nasıl doğ-ru olur; Eğer o da doğruysa neden "kanun"dur yasanın karşılığı, ben bunu hiçbir biçimde göremiyorum. Eğer "kanun" bizim terimimizdir diye, bir organ karar verecekse, bu isterse Başbakanlık olsun, isterse herhangi bir başka ad taşıyan bir Devlet örgütü olsun, bence yanlıştır. Türkler varolan sözcükleri kullanırlar, sözle; Sayın San-kur çok güzel açıkladı. Dille söz birbirini tamamlayan kavramlardır. Türkçe bir dildir. Bütün hepimizin konuşa-bileceğimiz sözlerin toplamıdır dil. Benim sözüm başka-sının sözünden değildir. Birimiz birtakım sözcükleri kullanırken, onlara eğilim gösterirken, öbür sözcükleri de anlarız belki, ama bunlardan istediğimizi seçeriz. Çünkü anamızdan öyle duyduk ya da alıştık. Hattâ dil pelesengi edindik; sık sık o sözcüğü söylüyoruz, öyle alıştık. Öbürü de başka sözcükleri sever. Hangisi daha iyidir. Efendim Yaşar Kemal'i sevenler Yaşar Kemal'in dilini beğenir. Değiştiremezsiniz. Aziz Nesin'i sevenler onun yaptını okurken çok beğenirler, "ne güzel" derler, yine okumak isterler. Bir elektrik mühendisinin ya da elektrik profe-sörünün yazdığı bir kitap da öyledir. Beş profesör vardır, beşi de ayrı biçimde başarı gösterir yazı yazmada ya da konuşmada. Birisinin ne dediği ise belki de hiç anlaşıl-maz. Ama sözcüklerde değildir hüner. Titiz bir kuyumcu gibi dilini çalışan bir kişinin seçtiği sözcükler ise doğal olarak daha kolay anlaşılır. Ben "olasılık" sözcüğünün de niçin yanlış olduğunu bilmiyorum. "Olanak" sözcüğü niçin yanlış, "seçenek" doğruysa "olanak" niçin yanlış bunları bilmiyorum. Daha doğrusu niçin listeler yapıp "anayasa dili sözcüğü" yapılır? O zaman bilgisayar konu-sundaki sözlerimizi nasıl seçeceğiz, hangi sözlükten seçe-ceğiz. Çünkü anayasada örneğin meyva adları da, tarım sözcükleri de, makine adları da yoktur, elektrik mühen-disliği terimleri de yoktur. Anayasa dili diye bir kavram bence yoktur. Şimdi "eytişimsel" sözcüğünün gösterdiği kavramı, diyalektik kavramı nasıl öğreteceğiz halka? 'X) ne demek acaba?" diye soruları, yabancı sözcükler için asıl ben soruyorum, soru olarak. Dil devrimi aydın-lanmayla gelir. Aynen katılıyorum. Aydınlanma olayını yaşamaya hazırlanıyor Türk halkı. Onun çabası içindeyiz diye bu tartışmaları yapageldik buraya kadar. Takınaca-ğımız tutum sonucu, acaba aydınlanma olayı hızlansın ve bütün halkı çabucak kapsasın mı? Böyle olunca kuşaklar arasında tartışma yoğunlaşacak, başka bir deyişle kuşak-

lar arasında anlaşmazlığı göze alırsak ancak aydınlanma-ya karar verebiliriz. Aydınlanmamış yaşlı kuşaklar varsa, onlar aydınlanmamış diye, biz gençleri aydınlığa kavuş-turmaktan vazgeçebilir miyiz? Bana sorarsanız toptan aydınlanmaya karar vermiştir Türkiye, çoktan. Aydın-lanmayı yavaşlatarak bazı pürüzleri azaltalım diye bir şey düşünülemez. Zaten şimdiye kadar olan değişim Türk-çeyi de etkilemiştir...

- Oturum Başkanı Bülent Tanık: Sayın Koksallütfen toparlayalım, son verelim.

... evet Türkçeyi de etkilemiştir. Türklerin teknikle, bilimle uğraşma konusundaki kararları ortaya çıkmıştır artık. Türk halkının endüstri toplumu olmaktan vazgeçip tekrar tarım toplumu gibi yaşayabileceğini düşünemiyorum. Bu aşama aşılmıştır. Bundan sonra bunu hızlandırmak ve zahmetsiz kılmak için, hızla çözüme götürmek için çalışacağız.

Efendim ben bu birkaç sorumu da şorma fırsatı buldum. Tutunma şansı olmayan terim yapmamalıyız düşüncesine katılıyorum. Onun ardında olmamız gerekir. Ancak, "tu-tunma şansı olmayı baştan nasıl bileceğiz" noktası çok su götürür bir noktadır. Herkes tutunacağını düşü-nerek kendi önerisini öneriyor. Ancak, bu zor bir konu, çok zor bir konu, bir yaratış. Çok zor olduğu gibi, genel olarak eğitim düzeyiyle ve başka ölçütlerle de ilişkilidir. Yani bir adımda yapılabilecek iş değildir. Sanıyorum bilim dalları arasındaki terim tutarsızlıkları ancak bun-dan sonra çözülebilecek bir olaydır. Çünkü ana bilim dal-larımızın öneri sözcükleri gene de 50 yılda ancak ortaya çıktı. Ancak tamamlanma yolunda gelişti. Bunları bilgi-sayar belleğine yükleyip bütünleştirmemiz gerekiyor. Dünyada bugün dokuz yüz bin terim vardır. (UNESCO' ya referans vermek isterim). Arapça konuşan yirmi iki ülke, UNESCO fonları harcayarak bilgisayar ortamında bunların Arapça karşılıklarını üretmeye çalışmaktadırlar şu anda. Demek ki biz 107 bin öneri getirmişiz, daha 800 bin kavram var yeryüzünde. Bunları nasıl yapacağız diye kuşku duyalım. Eğer yasaklar koyarsak kimse öner-memeye başlar. Sadece iki kişi önermeye (ya da denetle-meye) başlar. İki kişinin altından kalkacağı bir evrende gelişmiyor uygarlık. İki kişi hiçbir şey yapamaz. Bir tek bilim alanına bile yön veremez. Sözüni söylemek, yazı-sını yazmak isteyen herkes yapacak bunu. Gide gide sus-ma alışkanlığını bırakacağız, yazmaya başlayacağız, konuşmaya başlayacağız. Sözlükleri elimizin altında bulundurup kullanmayı öğreneceğiz. Bunu öğrenmiyor-sak zaten boşu boşuna biz kendi kendimizi aldatıyoruz. Herhangi bir sözlük basıldı diye, bunu kullanmaya yanaş-mazsak ne ileri gider, ne geri gideriz. Kullanmadığınız zaman zaten bu bir kendini aldatmadır. Biz kullanmayı öğreneceğiz sözlüklerimizi, o aşamadayız daha. Teşekkür ederim.